

Ks. Paweł Mąkosa

GENEZA I PERSPEKTYWY DUSZPASTERSTWA POLAKÓW W WARUNKACH EMIGRACJI

1. WPROWADZENIE

Zjawisko ludzkich migracji istnieje od bardzo dawna. Nieustannie zmieniają się jednak motywy, kierunki i skala tego zjawiska. W XX i XXI wieku migracje osiągnęły poziom nigdy wcześniej niespotykany. Ze względu na swoją historię oraz uwarunkowania polityczne i ekonomiczne, naród polski jest jednym z najczęściej emigrujących w Europie, a być może i na świecie. Kościół, służąc ludziom pomocą w drodze do zbawienia, stara się być zawsze tam, gdzie jego wierni. Z tego względu zapewnia emigrantom opiekę duszpasterską w ich ojczystym języku i z poszanowaniem rodzimych tradycji. Na temat duszpasterstwa emigracji powstało już wiele opracowań. Ze względu jednak na aktualną dynamikę, jaką charakteryzują się procesy migracyjne, a tym samym działalność Kościoła adresowana do emigrantów, warto podjąć refleksję nad zmianami zachodzącymi wśród polskiej emigracji oraz w duszpasterstwie do niej adresowanym.

2. RODZAJE I SKALA EMIGRACJI Z POLSKI

International Organization for Migrants (IOM) szacuje, że współcześnie około 214 milionów ludzi na świecie należy traktować jako migrantów¹, co więcej, ich liczba nieustannie wzrasta. Podaje się, że do 2030 r. liczba migrantów wzrośnie o kolejne 30 milionów². Według danych tej organiza-

¹ United Nations System Chief Executives Board for Coordination, *International Migration and Development: Contributions and Recommendations of the International System*, Geneva 2013, s. 77; International Organization for Migration, *Towards the 2013 high-level dialogue on international migration and development*, Geneva 2013, s. 19.

² International Organization for Migration, *Towards the 2013 high-level dialogue on international migration and development*, s. 30.

Ks. Paweł Mąkosa

cji, fenomen migracji dotyczy ponad 3% globalnej populacji³. Wśród kontynentów będących celem migracji dominuje Europa, a liczbę imigrantów mieszkających na tym kontynencie oblicza się na około 70 milionów. Natomiast jeśli chodzi o kraje, to najczęstszym miejscem docelowym są Stany Zjednoczone Ameryki, gdzie żyje około 48 milionów przybyszów z innych państw⁴.

Motywy migracji bywają różne. Najczęściej analizuje się je według modelu *push and pull*, który odnosi się do czynników tzw. wypychających (*push*) z kraju pochodzenia i ciągnących (*pull*) do kraju przeznaczenia. Wśród omawianych czynników wypychających dominują obecnie potrzeby ekonomiczne, choć znajdują się wśród nich także przyczyny polityczno-społeczne, dotyczące szeroko rozumianych dyskryminacji. Z kolei wśród czynników przyciągających wskazuje się najczęściej możliwość zatrudnienia, wyższe płace, ale także łączenie rodzin czy wolności obywatelskie⁵.

Z wymienionych powyżej powodów powstała i rozwijała się także polska emigracja. Współcześnie można wyróżnić trzy grupy polskich emigrantów. Pierwszą z nich stanowią Polacy, którzy pozostali za granicą po II wojnie światowej. Grupa ta obecnie jest już nieliczna i zazwyczaj mocno zintegrowana ze społecznością lokalną⁶. Druga fala polskiej emigracji nastąpiła w latach 80. XX wieku i nazywana jest „emigracją solidarnościową”. Szacuje się, że w latach 1980-1989 z Polski wyemigrowało około 1,1-1,2 miliona osób⁷. Trzecią grupę polskich emigrantów stanowią zazwyczaj młodzi ludzie, którzy opuścili Polskę po jej wejściu do Unii Europejskiej, głównie z przyczyn ekonomicznych⁸. O skali tej ostatniej fali emigrantów świadczy fakt, że w okresie od maja 2004 r. do czerwca 2006 r. na terenie Wielkiej Brytanii zarejestrowało się 427 000 pracowników z Polski⁹, a Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w lipcu 2006 r. szacowało, że od czasu wejścia do Unii Europejskiej z Polski wyjechało

³ Tamże, s. 19.

⁴ Ł. Przewieślik, *Nowa ewangelizacja w kontekście ludzkich migracji. Szanse i zagrożenia*, w: *Nowa ewangelizacja w nowej katechezie*, red. P. Mąkosa, Rzeszów 2013, s. 206.

⁵ Por. Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, *Migracje – wyniki aktualnych badań i analiz*, opr. O. Dębowska, Kraków 2007, s. 7.

⁶ P. Mąkosa, *Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii*, w: *Emigracja wyzwaniem duszpasterskim dla Kościoła w Polsce*, red. M. Zajac, Lublin 2008, s. 171.

⁷ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska - problemy duszpasterskie*, s. 1, <http://www.tchr.org/ide/images/stories/dokumenty/ks.prof.%20dr%20hab.%20roman%20dzwonkowski.pdf> (08.10.2013).

⁸ P. Mąkosa, *Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii*, s. 171.

⁹ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska - problemy duszpasterskie*, s. 2.

w celach zarobkowych 600 000 obywateli¹⁰. Z kolei CBOS w raporcie z grudnia 2010 r. podawał, że ogólna liczba Polaków pracujących za granicą sięgała niemal 2,5 miliona, z czego prawie 2 miliony to wyjeżdżający po wejściu Polski do Unii¹¹. Kolejnym faktem potwierdzającym ogromną skalę emigracji jest to, że od stycznia 2000 r. do sierpnia 2013 r. w Irlandii zarejestrowało się ponad 350 tysięcy polskich obywateli¹².

Docelowe kraje polskich emigrantów w Unii Europejskiej i ich liczebność kilka miesięcy po akcesji przedstawia poniższa tabela¹³:

Tabela 1. Polacy w Unii Europejskiej (31.12.2004)

Państwo	Polacy	%	Ogół cudzoziemców
Niemcy	292.109	4.0	7.287.980
Wielka Brytania	76.748	2.6	2.941.400
Włochy	72.229	3.0	2.402.157
Francja	33.758	1.0	3.263.186
Hiszpania	32.843	1.0	3.371.394
Austria	22.537	2.9	765.303
Czechy	16.265	6.4	254.294
Szwecja	14.664	3.0	481.141
Grecja	12.831	1.7	762.191
Holandia	10.968	1.6	699.351
UE 25	585.821	2.2	26.110.015

Kolejne lata przyniosły dynamiczny wzrost liczby emigrantów z Polski. *European Citizen Action Service (ECAS)*, podaje, że w latach 2004-2006 wyjechało z Polski około 1 120 tys. obywateli. Według tych samych badań, 535 tys. Polaków pracowało w Niemczech, 264 tys. w Wielkiej Brytanii, 100 tys. w Ir-

¹⁰ Zob. F. Malinowski, *Raport Polacy w rozjazdach*, „Forum Polonijne” 77(2006)5, s. 2; R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 2.

¹¹ CBOS, *Praca Polaków za granicą*, oprac. B. Roguska, Warszawa, grudzień 2010, s. 2, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_160_10.PDF (08.10.2013).

¹² Dane na ten temat publikowane są na stronie irlandzkiego ministerstwa do spraw społecznych: <http://www.welfare.ie/en/Pages/Personal-Public-Service-Number-Statistics-on-Numbers-Issued.aspx> (08.10.2013).

¹³ Caritas Italiana Polonia, *Nuovo paese di frontiera. Da migranti a comunitari*, red. K. Golemo, K. Kowalska-Angelelli, F. Pittau, A. Ricci, Kraków 2004, s. 4, <http://www.emnitaly.it/down/ev-28-08.pdf> (08.10.2013).

Ks. Paweł Mąkosa

landii, 90 tys. we Francji i 72 tys. we Włoszech¹⁴. Dane pochodzące z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej mówią o 660 tys. Polaków, którzy wyjechali w tym czasie do krajów UE¹⁵. Badanie CBOS z listopada 2006 r. potwierdza, że najbardziej popularnymi kierunkami migracji Polaków były takie kraje, jak: Wielka Brytania, Niemcy, Irlandia, Włochy, Holandia, Hiszpania, Austria, Norwegia, Szwecja, Francja¹⁶. Szczegółowy raport na temat dynamiki emigracji z Polski do krajów europejskich w latach 2004-2010 przedstawił Główny Urząd Statystyczny¹⁷:

Tabela 2. Emigracja z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2010^a (stan na koniec roku)

Kraj przebywania	Liczba emigrantów w tys.							
	NSP 2000 ^b	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ogółem	786	1000	1450	1950	2270	2210	1870	1990
Europa	461	770	1200	1610	1925	1887	1635	1690
w tym:								
UE (27 krajów)^c	451	750	1170	1550	1860	1820	1570	1615
Austria	11	15	25	34	39	40	38	32
Belgia	14	13	21	28	31	33	34	45
Cypr	4	4	3	3
Dania	17	19	20	19
Finlandia	0,3	0,4	0,7	3	4	4	3	3
Francja	21	30	44	49	55	56	47	55

¹⁴ European Citizen Action Service, *Who is still afraid of EU enlargement? Report on Free Movement of Workers*, September 2006, <http://www.ecas.org> (08.10.2013).

¹⁵ Biuro Analiz Sejmowych, *Migracje zarobkowe Polaków do krajów UE*, „Infos” 2(2006), s. 2.

¹⁶ CBOS, *Praca Polaków w krajach Unii Europejskiej. Komunikat z badań*, opr. B. Roguska, Warszawa, listopad 2006, s. 3, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2006/K_175_06.PDF (08.10.2013).

¹⁷ Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Demograficznych, *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2010*, Warszawa 2011, s. 3, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lud_infor_o_rozm_i_kierunk_emigra_z_polski_w_latach_2004_2010.pdf (08.10.2013). Informacja w sprawie zatrudnienia obywateli polskich w innych państwach Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Szwajcarii oraz obywateli państw EOG w Polsce pochodzi z raportów Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dostępnych na stronie: <http://www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/monitoring-przeplywu-pracownikow-miedzy-polska-a-panstwami-europejskiego-obszaru-gospodarczego/> (08.10.2013).

Geneza i perspektywy duszpasterstwa Polaków w warunkach emigracji

Grecja	10	13	17	20	20	20	16	16
Hiszpania	14	26	37	44	80	83	84	50
Irlandia	2	15	76	120	200	180	140	125
Niderlandy	10	23	43	55	98	108	84	108
Niemcy	294	385	430	450	490	491	415	455
Portugalia	0,3	0,5	0,6	1	1	1	1	1
Republika Czeska	8	10	9	7
Szwecja	6	11	17	25	27	29	31	37
Wielka Brytania	24	150	340	580	690	650	555	560
Włochy	39	59	70	85	87	88	85	92
Kraje spoza UE	10	20	30	60	65	67	65	75
w tym:								
Norwegia	36	38	45	46

a Dane dotyczą liczby osób przebywających za granicą czasowo: dla lat 2002-2006 – powyżej 2 miesięcy, dla lat 2007-2010 – powyżej 3 miesięcy

b Po rozszafowaniu liczby emigrantów o nieustalonym kraju czasowego pobytu liczba emigrantów przebywających w krajach Europy wynosi 547 tys., w krajach UE – 535 tys.

c Do 2006 r. 25 krajów

Zdaniem autorów tego raportu, w końcu 2010 r. poza granicami Polski przebywało czasowo około 190 tys. Polaków. Mimo globalnego kryzysu ekonomicznego, zapoczątkowanego w 2008 r., emigracja z Polski nie ustała. Straciła nieco na dynamice i zaczęła obejmować inne kraje. Ogólnie jednak w 2010 r. polskich emigrantów przybyło ok. 120 tysięcy w porównaniu do roku 2009¹⁸.

Najnowsze z dostępnych danych dowodzą nieustannego zwiększania się liczby emigrantów. Raport opracowany przez dziennik „Rzeczpospolita” podaje, że w końcu 2012 r. aż 2,13 mln Polaków przebywało za granicą, co stanowi wzrost o 70 tys. w porównaniu do 2011 r. i o 130 tys. w zestawieniu z rokiem 2010¹⁹.

Tak wielka skala emigracji staje się źródłem trudnych do określenia konsekwencji dla Polski, jej demografii, ekonomii, religijności itp. Szczególnie do-

¹⁸ Główny Urząd Statystyczny. Departament Badań Demograficznych, *Informacja o rozmiarach i kierunkach emigracji z Polski w latach 2004-2010*, s. 3-4.

¹⁹ B. Marczuk, *Wielki exodus z Polski trwa*, „Rzeczpospolita”, 07.10.2013, <http://www.rp.pl/arttykul/182403,1054596-Wielki-exodus-z-Polski-trwa.html> (08.10.2013).

Ks. Paweł Mąkosa

tyczy to obszarów, z których wyemigrowało najwięcej ludzi. Chodzi tu głównie o województwa: podlaskie, opolskie, małopolskie, lubelskie, dolnośląskie, podkarpackie oraz kujawsko-pomorskie²⁰. Na Opolszczyźnie liczba osób pracujących za granicą jest już 5 razy większa niż pracujących w Polsce²¹.

Szacuje się, że poza granicami Polski mieszka obecnie w sumie blisko 20 milionów naszych rodaków, co stanowi około 10 procent wszystkich migrantów na świecie. W dobie kryzysu gospodarczego, który dotknął Europę, zauważono nie tyle osłabienie migracji, co raczej zmianę krajów docelowych. Wielu wykształconych i doświadczonych Polaków przeniosło się z Wysp Brytyjskich do krajów skandynawskich czy nawet do Australii²².

3. TOŻSAMOŚĆ WSPÓŁCZESNYCH POLSKICH EMIGRANTÓW

Po ukazaniu skali i dynamiki emigracji z Polski, warto przedstawić obraz współczesnych polskich emigrantów. Odpowiedź na pytanie, kim oni są, jest niezwykle istotna w odniesieniu do duszpasterstwa polonijnego. Uzyskanie prawdziwego obrazu jest wręcz warunkiem koniecznym skutecznego duszpasterstwa, gdyż pozwala na dobór najbardziej adekwatnych form pracy.

Jak to już zostało zaznaczone wyżej, można mówić o trzech grupach polskich emigrantów. Najliczniejsi są jednak Polacy, którzy wyjechali z ojczyzny po 2004 roku. Do tej grupy należą przede wszystkim ludzie młodzi, co więcej, stwierdza się, że nigdy w historii nie było tak młodej emigracji. Zdaniem Romana Dzwonkowskiego, „osoby w wieku od 17 do 25 lat, stanowią 35% wyjeżdżających. Osoby w wieku 25-35/39 lat, stanowią 45% emigrantów”²³. Podobnie twierdzą autorzy najnowszych badań na ten temat: „Z 2 mln Polaków, którzy przebywają za granicą, ponad 1,4 mln ma 39 lat lub mniej, w tym jest 226 tys. dzieci do 15. roku życia”²⁴.

²⁰ CBOS, *Praca Polaków za granicą. Komunikat z badań*, opr. B. Roguska, Warszawa, marzec 2007, s. 6, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2007/K_040_07.PDF (08.10.2013).

²¹ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 4.

²² *O Polakach będących poza granicami kraju i prowadzonym wśród nich duszpasterstwie, rozmowa z księdzem Wiesławem Wójcikiem z Towarzystwa Chrystusowego dla Polonii Zagranicznej, dyrektorem Instytutu Duszpasterstwa Emigracyjnego, „Przewodnik Katolicki” 27(2010)*, http://www.przewodnik-katolicki.pl/nr/spoleczenstwo/migrujacy_kosciol.html (08.10.2013).

²³ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 2.

²⁴ B. Marczuk, *Wielki exodus z Polski trwa*. Średnio na świecie ludzie w wieku 15-24 lata stanowią 1/8 ogółu migrantów. Zob. UN DESA, *International Migration in a Globalizing World: The Role of Youth*, New York 2011.

Wśród polskich emigrantów przeważają mężczyźni²⁵, co zwykle związane jest z charakterem wykonywanej pracy. Emigranci owi są najczęściej osobami młodymi, w wieku 18-34/37 lat. Pochodzą zwykle z obszarów wiejskich lub z małych miast. Często są dobrze wykształceni i bezdzietni. Według spisu ludności z 2006 roku, pośród polskich emigrantów aż 62% stanowili niezona-ci mężczyźni i niezamężne kobiety, 34% - osoby żyjące w małżeństwie, a 4% - rozwiedzeni lub będący w separacji²⁶. Polscy emigranci wykonują zazwyczaj prace niewymagające wysokich kwalifikacji (np. robotnik rolny, pomoc domowa, kelner, robotnik budowlany, kucharz, opiekun/ka dzieci lub osób starszych). Istnieje jednak także grupa polskich emigrantów, którzy pracują w wyuczonym zawodzie na prestiżowych stanowiskach, np. stomatolog, chirurg, anestezjolog, informatyk itp.²⁷

W mediach brytyjskich Polacy przedstawiani są w dwojaki sposób. Z jednej strony, jako ludzie zdolni i pracowici, którzy chętnie integrują się ze społecznością lokalną i nie sprawiają jej żadnych problemów, a z drugiej strony – jako oszuści i alkoholicy, których sąsiedztwo jest nie tylko uciążliwe, lecz wręcz niebezpieczne²⁸. Joanna Fomina kategoryzuje świat polskich emigrantów w następujący sposób: „1) świat wykształconych, pnących się do góry, pewnych siebie Polaków; 2) świat mniej zaradnych polskich imigrantów, tkwiących w jednym miejscu, który często jest utożsamiany z marginesem społecznym, choć oczywiście skupia zarówno uczciwych pracowników fabryk, jak i drobnych przestępców; 3) świat powojennej Polonii, zdystansowanej, patrzącej krytycznym okiem na wszystkich nowo przybyłych rodaków”²⁹.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden problem. Polacy, w przeciwieństwie do niektórych nacji, zasadniczo nie wykazują wzajemnej życzliwości i nie okazują sobie solidarności³⁰. Dotyczy to przede wszystkim najmłodszej fali emigracji, ale ta nowa emigracja odcina się także od starej i w dużo

²⁵ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 4.

²⁶ Central Statistics Office Ireland, *Census 2006. Non-Irish Nationals Living in Ireland*, Dublin 2008, s. 30.

²⁷ Por. Ministerstwo Gospodarki. Departament Analiz i Prognoz, *Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski*, Warszawa 2007. Przytoczone za: Małopolskie Obserwatorium Rynku Pracy i Edukacji, *Migracje – wyniki aktualnych badań i analiz*, s. 13.

²⁸ J. Fomina, *Światy równoległe – wizerunek własny Polaków w Wielkiej Brytanii*, Warszawa 2009, s. 2-3; Zob. J. Fomina, J. Frelak. *Next Stopski London. Public Perceptions of Labour Migrations within the EU. The Case of Polish Labour Migrants in the British Press*, Warszawa 2008.

²⁹ J. Fomina, *Światy równoległe*, s. 24.

³⁰ Tamże, s. 20.

Ks. Paweł Mąkosa

mniejszym stopniu zabiega o podtrzymanie tożsamości narodowej i religijnej³¹.

Ważnym bowiem wymiarem tożsamości emigrantów jest religijność. Jej znaczenie wzrasta zwłaszcza w odniesieniu do Polaków, których przynależność do Kościoła katolickiego i praktykowanie wiary wypływają z tradycji rodzinnych i patriotycznych. Stereotyp Polski jako kraju na wskroś katolickiego i Polaków jako ludzi bardzo religijnych jest powszechnie lansowany w mediach krajów docelowych, np. w Wielkiej Brytanii³². Okazuje się jednak, że mimo tego, iż Polacy zapełniają puste dotychczas kościoły, odsetek praktykujących emigrantów nie jest duży i zdecydowanie niższy niż w Polsce. Często twierdzi się, że jest to zaledwie 10-15% ogółu³³, choć istnieją także opinie, że odsetek ten oscyluje wokół 30%³⁴. Według danych Polskiej Misji Katolickiej w Anglii i Walii, tzw. *dominicanes*, którzy w każdą niedzielę uczestniczą we Mszy świętej, jest około 45 tys.³⁵, co stanowiłoby odsetek niższy niż 10% ogółu. Także w Danii frekwencja na niedzielnej Mszy świętej kształtuje się podobnie³⁶. Wciąż jednak brakuje wiarygodnych badań na ten temat, ale warto zwrócić uwagę, że na emigracji Polacy praktykują rzadziej niż w ojczyźnie. Nie można jednak zaprzeczyć, że dla dużej grupy Polaków Kościół stanowi wciąż ostoję wiary i polskości. Pojawiają się jednak opinie, że dotyczy to zwłaszcza tych emigrantów, którzy nie znają języka kraju przebywania³⁷.

4. POTRZEBA I ZADANIA DUSZPASTERSTWA POLONIJNEGO

Na konieczność opieki duszpasterskiej nad emigrantami Kościoł zwracał uwagę już dawno. Sobór Watykański II w dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów *Christus Dominus* stwierdzał, że „specjalną troską należy otoczyć tych wiernych, którzy ze względu na warunki życia nie mogą dostatecznie korzystać z ogólnej, zwykłej opieki duszpasterskiej proboszczów lub całkowicie

³¹ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 2; 4.

³² J. Fomina, *Światy równoległe*, s. 16; J. Fomina, J. Frelak, *Next Stopski London*, s. 53.

³³ P. Mąkosa, *Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii*, s. 172.

³⁴ Taką opinię wyrażają m.in. polscy księża pracujący w Londynie. Zob. J. Fomina, *Światy równoległe*, s. 17.

³⁵ R. Zapałowski, *Świąteczna gorączka wiary*, „Cooltura”, grudzień 2012. <http://www.elondyn.co.uk/newsy/wpis,16536> (08.10.2013).

³⁶ L. Kapusta, *Emigracja sprawdzianem wiary*, „Homo Dei”, 1(2013) http://www.opoka.org.pl/biblioteka/P/PS/hd201301_kapusta.html (08.10.2013).

³⁷ J. Fomina, *Światy równoległe*, s. 12.

są jej pozbawieni, jak np. mnogie rzesze emigrantów, uchodźcy i wygnańcy (...), koczownicy oraz inni tego rodzaju” (DB 18). Jeszcze bardziej dobitnie mówił o tym Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*: „Rodziny emigrantów (...) powinny znaleźć wszędzie w Kościele swoją ojczyznę. To zadanie leży w samej naturze Kościoła, który jest znakiem jedności w różnorodności” (FC 77)³⁸.

Dokumenty Kościoła wskazują także na podstawowe cechy duszpasterstwa emigrantów. Instrukcja o opiece duszpasterskiej *Pastoralis migratorum cura* z 1969 roku stwierdza pośrednio, że migrantom należy zapewnić taki rodzaj duszpasterstwa, który dowartościuje „właściwy im sposób myślenia, własną mowę, kulturę” (PMC 11). Z kolei instrukcja *Erga migrantes caritas Christi* z 2004 roku, ogłoszona przez Papieską Radę ds. Duszpasterstwa Migrantów, postuluje, aby odpowiedzialni za duszpasterstwo emigrantów strzegli „etnicznej, kulturowej, językowej i obrzędowej tożsamości, ponieważ duszpasterskie oddziaływania są trudne do przyjęcia przez migrantów, jeżeli nie respektują i nie doceniają ich kulturowego dziedzictwa. Owo dziedzictwo musi naturalnie wchodzić w miejscowy Kościół i miejscową kulturę” (EMCC 77).

Wiele miejsca duszpasterstwu emigrantów poświęcił także II Polski Synod Plenarny. Wypracował on dokument zatytułowany *Duszpasterstwo polskie za granicą*³⁹, w którym opracowano teologiczne spojrzenie na zjawisko emigracji, opis duszpasterstwa emigracji, duszpasterstwo Polaków na Wschodzie, a także praktyczne przepisy i zalecenia. Do tego dokumentu dołączono również aneks opisujący struktury polskiego duszpasterstwa emigracyjnego⁴⁰.

Ofiarność polskich duszpasterzy pracujących na emigracji dostrzegł Jan Paweł II. Podczas spotkania z Polonią francuską w 1980 roku mówił: „Myślę z wdzięcznością o tylu polskich kapłanach, którzy w dobrych i złych chwilach z poświęceniem i oddaniem służyli i służą emigracji. To, że emigracja polska nie zatraciła wiary, jest ich zasługą. To oni w dużej mierze przyczynili się,

³⁸ Zob. A. Orczykowski, *Zbiór dokumentów Kościoła dotyczących zjawiska migracji*, CT 76(2006)3, s. 207-209; Liczne dokumenty Kościoła na temat migracji zostały zebrane w: Fondazione Migrantes della Conferenza Episcopale Italiana, *Enchiridion della Chiesa per le Migrazioni. Documenti magisteriali ed ecumenici sulla pastorale della mobilità umana (1887-2000)*, red. G. G. Tassello, L. Deponti, M. Guidotti, Bologna 2001.

³⁹ *Duszpasterstwo polskie za granicą*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991-1999)*, Poznań 2001, s. 251-262.

⁴⁰ Zob. A. Orczykowski, *Problemy emigracji w uchwałach II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Prawo Kanoniczne. Kwartalnik prawno-historyczny”, 46(2003)1-2, s. 57-90.

Ks. Paweł Mąkosa

mimo rozlicznych trudności i przeszkód, do zachowania tożsamości, języka i więzi z Macierzą, czerpiąc natchnienie i szukając oparcia w rodzimej, chrześcijańskiej, katolickiej kulturze Polski⁴¹.

Benedykt XVI, podczas spotkania z duchowieństwem w archikatedrze warszawskiej 26 maja 2006 roku, powiedział: „Dzisiaj Kościół polski stoi przed wielkim wyzwaniem, jakim jest duszpasterska troska o wiernych, którzy Polskę opuścili. Plaga bezrobocia zmusza wiele osób do wyjazdu za granicę. Jest to zjawisko o ogromnej skali. Gdy rodziny są przez to rozdzielone, gdy rwą się więzi społeczne, Kościół nie może być obojętny. Trzeba, aby wyjeżdżającym towarzyszyli kapłani, którzy w łączności z lokalnymi Kościołami podejmą pracę duszpasterską wśród emigracji”.

Zgodnie z wytycznymi dokumentów Kościoła i wezwaniem papieża, Kościół w Polsce szybko i z zaangażowaniem podjął obowiązek troski duszpasterskiej o emigrantów. Świadczy o tym fakt, że już od XIX wieku podejmowano próby organizacji tego rodzaju duszpasterstwa⁴². Pierwsza Polska Misja Katolicka, jako ośrodek duszpasterstwa polonijnego, powstała w 1836 r. w Paryżu, następnie w 1894 r. w Londynie, a w 1926 r. w Belgii. Bezpośrednio po II wojnie światowej duszpasterstwo polskie powstało w Holandii, Szkocji, Szwajcarii, Szwecji, Danii, Hiszpanii, Niemczech, Argentynie, Chile, Brazylii, Australii, Nowej Zelandii. Natomiast w USA i Kanadzie duszpasterstwo polskie nie stworzyło własnych struktur, ale weszło w struktury Kościoła lokalnego⁴³. Na polecenie kard. Augusta Hlonda przy Konferencji Episkopatu Polski powstała komisja zajmująca się duszpasterstwem emigracyjnym. Z jego inicjatywy od 1937 roku zaczęto obchodzić także Dzień Polaka z Zagranicy⁴⁴.

Współcześnie polskie duszpasterstwo polonijne rozwija się najbardziej dynamicznie w Wielkiej Brytanii, Irlandii i Niemczech, ze względu na dużą liczbę polskich emigrantów zamieszkujących te kraje. W Anglii i Walii istnieje ponad 200 ośrodków duszpasterstwa polskiego⁴⁵, w Irlandii Mszę świętą

⁴¹ *Papież Jan Paweł II do Polonii i Polaków za granicą 1979-2003. Przemówienia. Listy. Telegramy*, opr. R. Dzwonkowski, Ząbki 2007, s. 194.

⁴² Zob. L. Wałęga, *Archanioł Rafał czyli list pasterski o wychodźstwie*, Tarnów 1906, s. 9.

⁴³ Zob. *Polskie Misje Katolickie*, w: *Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 5, Warszawa 1996, s. 228.

⁴⁴ J. Krzywkowska, *Troska Kościoła o Polaków poza granicami kraju*, w: *Prawnorożne i społeczne konsekwencje migracji zarobkowej. Wybrane zagadnienia*, red. S.L. Stafniczeńko, M. Gołowkin-Hudała, A. Wilk, Opole 2009, s. 142.

⁴⁵ Przytoczone dane charakteryzują się dość dużą dynamiką, dlatego mogą być niezbyt precyzyjne. Zob. P. Mąkosa, *Wyzwania dla duszpasterstwa emigrantów polskich w Anglii*, s. 172.

w języku polskim sprawuje się w około 130 miejscowościach⁴⁶, a w Niemczech funkcjonuje 65 polskich misji katolickich⁴⁷. Potrzeba istnienia duszpasterstwa polskojęzycznego dla emigrantów jest oczywista. Przeprowadzone badania potwierdzają, że „im bliższy jest kontakt Polaków mieszkających za granicą z polskojęzycznym duszpasterstwem, tym większa jest ich akceptacja dla tradycyjnych wartości moralnych, w tym katolickich zasad moralnych życia małżeńskiego”⁴⁸.

Warto zaznaczyć, że oprócz działalności *stricte* religijnej, polskie placówki duszpasterskie prowadzą nauczanie języka polskiego dla dzieci polskich imigrantów, które odbywa się najczęściej w tzw. szkołach sobotnich⁴⁹. Z tego rodzaju edukacji może korzystać nawet 75% polskich dzieci w Europie Zachodniej⁵⁰.

Wiele przesłanek wskazuje na to, że emigracja z Polski będzie trwała i z tego względu potrzebny będzie ciągły rozwój duszpasterstwa polonijnego. Konieczne wydaje się jednak przeprofilowanie modelu tego duszpasterstwa. Jak zauważa Roman Dzwonkowski, „dawny model duszpasterstwa liturgicznego, sprowadzającego się do odprawiania nabożeństw i sprawowaniu sakramentów, dziś na emigracji już nie wystarcza”⁵¹. Konieczna jest promocja ruchów i stowarzyszeń katolickich, które z jednej strony dostarczą niezbędnej wiedzy religijnej, a z drugiej strony umożliwią autentyczne i osobiste doświadczenie religijne poprzez różne formy modlitwy oraz celebracji. Przewartościowania wymaga także permanentna formacja religijna dzieci, młodzieży i dorosłych, poczynając od katechezy sakramentalnej. Bez wykorzystania tej szansy rozwoju wiary i wiedzy religijnej trudno będzie mówić o przyszłości polskiego duszpasterstwa polonijnego.

⁴⁶ M. Lisak, *Polscy emigranci w Irlandii na przykładzie grupy osób religijnych*, „Teologia Praktyczna” 9(2008), s. 7-18; R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska – problemy duszpasterskie*, s. 11.

⁴⁷ Polska Misja Katolicka w Niemczech, <http://www.pmk-niemcy.eu/polskiemisje.html> (08.10.2013).

⁴⁸ R. Szychmiller, *Troska Kościoła o życie religijne Polaków na emigracji*, w: *Prawnorodzinne i społeczne konsekwencje migracji zarobkowej. Wybrane zagadnienia*, red. S.L. Stafniczeńko, M. Gołowkin-Hudała, A. Wilk, Opole 2009, s. 135.

⁴⁹ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 8.

⁵⁰ *Duszpasterze są potrzebni. Z bp. Ryszardem Karpińskim, delegatem Episkopatu Polski do spraw duszpasterstwa emigracji, rozmawia ks. J. R. Maj*, „Tygodnik Warszawski”, numer specjalny, 22.09.2007, s. 7.

⁵¹ R. Dzwonkowski, *Nowa emigracja polska*, s. 12.

Ks. Paweł Mąkosa

5. ZAKOŃCZENIE

Po wejściu Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku nastąpiła niespotykana dotąd intensyfikacja emigracji. Bez wątpienia stanowi ona poważne wyzwanie dla Kościoła i zobowiązuje go do zapewnienia emigrantom odpowiedniej opieki duszpasterskiej. Podjęta refleksja miała na celu ukazanie genezy i perspektyw współczesnego duszpasterstwa polskojęzycznego prowadzonego dla Polaków mieszkających poza granicami kraju. Wskazano zatem na rodzaje i skalę emigracji, zwłaszcza w ostatnich latach. Przybliżono również tożsamość polskich emigrantów z uwzględnieniem ich religijności. Na zakończenie przedstawione zostały argumenty przemawiające za potrzebą istnienia i przewartościowania aktualnego duszpasterstwa polonijnego, a przede wszystkim permanentnej formacji chrześcijańskiej. W obliczu dynamicznych procesów emigracyjnych przedstawiony problem powinien stać się jednym z najważniejszych zadań dla dzisiejszego Kościoła.